

ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินในนักเรียนนักศึกษา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

พรทิพย์ มีชัย¹, ชไมพร บุญร่วม¹, พรเพชร สิมพา¹, ณัฐนิชา แดงสกุล¹, สุรศักดิ์ ไชยสงค์^{2*}, อิสรา จุมมาลี³

บทคัดย่อ

ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินในนักเรียนนักศึกษาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
พรทิพย์ มีชัย¹, ชไมพร บุญร่วม¹, พรเพชร สิมพา¹, ณัฐนิชา แดงสกุล¹, สุรศักดิ์ ไชยสงค์^{2*}, อิสรา จุมมาลี³

บทนำ: การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉิน ในนักเรียน นักศึกษาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม **วิธีการศึกษา:** สำรวจข้อมูลในนักเรียนนักศึกษาในปีการศึกษา 2554 จำนวน 594 คน ด้วยการสุ่มแบบมีชั้นภูมิจาก 6 สถาบันการศึกษา โดยใช้แบบสอบถามแบบตอบด้วยตัวเอง และทำการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างในนักเรียนนักศึกษาที่เคยใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดจำนวน 19 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนาและเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา **ผลการศึกษา:** ในนักเรียนทั้งหมด (n=594) ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 62.8) มีอายุในช่วง 15-16 ปี (ร้อยละ 44.8) เรียนอยู่ในสายสามัญ (ร้อยละ 65.0) มีผลการเรียนเฉลี่ยในช่วง 2.51-4.00 (ร้อยละ 79.3) และพักอาศัยอยู่กับผู้ปกครอง (ร้อยละ 63.3) ส่วนใหญ่เคยได้รับความรู้เกี่ยวกับยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉิน (ร้อยละ 45.5) โดยทราบจากการเรียนในชั้นเรียน (ร้อยละ 32.7) และเกือบทั้งหมดเข้าใจว่าการใช้ถุงยางอนามัยเป็นวิธีป้องกันการตั้งครรภ์ที่ดีที่สุด (ร้อยละ 95.0) ส่วนใหญ่มีคะแนนความรู้เกี่ยวกับยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินอยู่ในระดับต่ำ (ร้อยละ 63.6) โดยเฉพาะข้อห้ามใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินในกรณีที่มีเพศสัมพันธ์มากกว่า 2 ครั้ง/เดือน ในกลุ่มนักเรียนหญิง (n=373) มีผู้เคยใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉิน 40 คน (ร้อยละ 10.9) โดยส่วนใหญ่ระบุว่าใช้ 1 กล่องในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา (ร้อยละ 55.0) มี 36 คน (ร้อยละ 90.0) ระบุว่าการใช้ได้ถูกต้อง มี 16 คน (ร้อยละ 40.0) เคยเกิดผลข้างเคียง ที่พบมากที่สุดคือ รอบระดูเปลี่ยนแปลง จากการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทัศนคติว่าการมีเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องธรรมดา แต่ควรรู้จักวิธีการคุมกำเนิดที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างยังมีความต้องการที่จะได้รับข้อมูลเกี่ยวกับยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินที่ถูกต้อง โดยเฉพาะเรื่องผลข้างเคียง ข้อควรระวังหรือข้อห้ามใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉิน **สรุปผล:** ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินเป็นที่รู้จักในกลุ่มวัยรุ่น แต่อย่างไรก็ตามผู้ให้บริการทางสุขภาพโดยเฉพาะเภสัชกรควรให้ข้อมูลด้าน ข้อบ่งใช้ ผลข้างเคียง ข้อควรระวังและข้อห้ามใช้ที่สำคัญอย่างครบถ้วน

คำสำคัญ: ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉิน, การสำรวจ, ความรู้, พฤติกรรมการใช้ยา, นักเรียนนักศึกษา

¹นิสิตเภสัชศาสตร์, ²ปร.ด. อาจารย์, ³ภ.บ.(บริหารเภสัชกรรม) ผู้ช่วยศาสตราจารย์, หน่วยวิจัยเภสัชศาสตร์สังคม คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
*ติดต่อผู้พิมพ์: ดร.สุรศักดิ์ ไชยสงค์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150 โทร/แฟกซ์: 043 754360
อีเมล: schaiyasong@gmail.com

Abstract

Knowledge, Attitude and Behavior of Emergency Contraceptive Pill Use among Students in Muang District of Maha Sarakham Province

Pornmee Meechai¹, Chamaiporn Boonruam¹, Pornpetch Simpa¹, Nutricha Dangsakul¹, Surasak Chaiyasong^{2*}, Issara Chummalee³

Introduction: This study aimed to survey knowledge, attitude and behavior of emergency contraceptive pill (ECP) use among high school/college students in Muang district, Mahasarakham province. **Methods:** 594 students in academic year 2011 were stratified and randomly selected from six schools/colleges. Data related to ECP were collected using self-administered questionnaire. A structured interview was conducted to elicit detailed data from 19 ECP users. Descriptive statistics were used

to summarize quantitative data and Chi-square test was conducted to determine association between variables. Content analysis was used to summarize qualitative data. **Results:** The study results found that of total 594 students, most of them were female (62.8%), aged between 15 and 16 years (44.78%), studied in general education (65.0%), had cumulative grade point average (GPAX) ranged from 2.51 to 4.00 (79.3%), and lived with their parents or guardians (63.3%). Most of these students (45.45%) reported that they ever received information about ECP and (32.66%) received that information when they were in class. Most of these students (95.0%) perceived that the best way for pregnancy prevention is condom use. Most of these students (63.59%) had ECP knowledge score at lower level in particular ECP use in case of having sexual relationship more than twice a month. In female students (n=373), there were 40 ECP users (10.92%). Among these users, most of them reported that they used one ECP box in the past six months (55.0%). 36 ECP users (90.0%) reported correct ECP use instruction. 16 ECP users (40.0%) reported that they ever got adverse events and the most one is change of menstrual cycle. From qualitative study, most of ECP users expressed that having sexual relationship is common but correct understanding about birth control is essential. However, correct information about ECP is needed, especially side effect, precaution and contraindication of ECP. **Conclusion:** ECP is one well-known contraceptive method among adolescents but there is misunderstandings about its indication. Therefore, health care providers in particular a pharmacist should provide sufficient information on indications, side effects, precautions and contraindications of ECP.

Keywords : emergency contraceptive pill, survey, knowledge, drug use behavior, school/college student

¹PharmD student, ²Ph.D., Lecturer, ³PharmD, Asst.Prof., Social Pharmacy Research Unit, Faculty of Pharmacy, Mahasarakham University

*Corresponding author: Dr.Surasak Chaiyasong, Faculty of Pharmacy, Mahasarakham University, Kantharawichai, Maha Sarakham 44150

Tel/Fax: 043 754360 E-mail: schaiyasong@gmail.com

บทนำ

สังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นมีค่านิยมในการคบเพื่อนต่างเพศอย่างเปิดเผยและการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ซึ่งนำไปสู่ปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ สถิติการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นอายุ 15-19 ปี เพิ่มขึ้นจาก 123,447 คน ในปี 2548 เป็น 131,748 คน ในปี 2552 หรือเฉลี่ยวันละ 361 คน (Rungsubsin, 2007) โดยสาเหตุของการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้ตั้งใจหรือการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้อุปถัมภ์ เช่น การใช้ถุงยางอนามัย ยาเม็ดคุมกำเนิด หรือยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินจากรายงานของแผนงานสร้างกลไกเฝ้าระวังและพัฒนาระบบยาพบว่าผู้ใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินจากร้านยาส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 16-20 ปี (Rungsubsin, 2007)

การศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ระบุว่า นักเรียนนักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินอยู่ในระดับต่ำ (Phosuya et al., 2010) แสดงว่าถึงแม้จะมีการใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินแต่อาจจะไม่สามารถการป้องกัน

ตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์จากการที่มีความรู้ความเข้าใจไม่ถูกต้อง สำหรับจังหวัดมหาสารคามเป็นพื้นที่ที่มีสถาบันการศึกษาหลายแห่งและมีนิตินักศึกษาจำนวนมาก ซึ่งมีความเสี่ยงต่อปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรและการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ได้ โดยเฉพาะการที่กลุ่มนิตินักศึกษาไม่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์และการใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉิน (Buristrakul, 2007; Phiboon, 2008) ดังนั้นการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินของนักเรียนนักศึกษาในเขตอำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา ประกอบด้วย 1) การศึกษาเชิงปริมาณ สืบหาข้อมูลจากนักเรียนนักศึกษาอายุ 15 -20 ปี ที่ศึกษาในสถาบันการศึกษาในเขตอำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม โดยทำการสุ่มตัวอย่างนักเรียนนักศึกษา

จำนวน 594 คน แบบมีชั้นภูมิจากสถานบันการศึกษา 6 สถาบัน ใช้แบบสอบถามแบบตอบด้วยตัวเอง แบบสอบถามประกอบด้วยคำถามข้อมูลลักษณะทั่วไป การได้รับความรู้เกี่ยวกับการคุมกำเนิด ความรู้เกี่ยวกับยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉิน และประสบการณ์การใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉิน คำถามเกี่ยวกับความรู้มี 10 ข้อๆ ละ 1 คะแนน จัดกลุ่มระดับความรู้เป็น 3 กลุ่มคือ สูง (8-10 คะแนน) กลาง (4-7 คะแนน) และต่ำ (0-3 คะแนน) 2) การศึกษาเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์นักเรียน นักศึกษาหญิงที่เคยใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินจำนวน 19 คน โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับทัศนคติ ประสบการณ์และความต้องการข้อมูลและบริการเกี่ยวกับการใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉิน เก็บข้อมูลในช่วงเดือนสิงหาคม 2554 ถึงธันวาคม 2554 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนาและข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา

ในนักเรียนทั้งหมด (n=594) ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 62.8) มีอายุในช่วง 15-16 ปี (ร้อยละ 44.8) เรียนอยู่ในสายสามัญ (ร้อยละ 65.0) มีผลการเรียนเฉลี่ยในช่วง 2.51-3.00

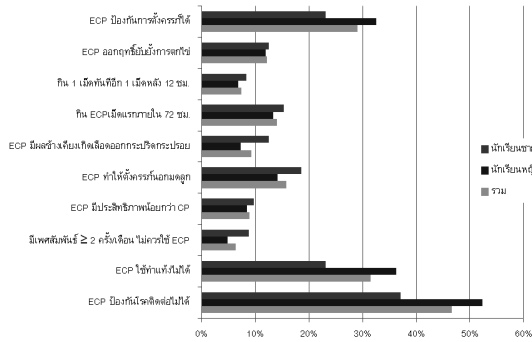
(ร้อยละ 30.0) และพักอาศัยอยู่กับผู้ปกครอง (ร้อยละ 63.3) ส่วนใหญ่เคยได้รับความรู้เกี่ยวกับยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉิน (ร้อยละ 45.5) โดยทราบจากการเรียนในชั้นเรียน (ร้อยละ 32.7) (ตารางที่ 1) ส่วนใหญ่มีคะแนนความรู้เกี่ยวกับยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินอยู่ในระดับต่ำ (ร้อยละ 63.6) โดยเฉพาะข้อห้ามใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินในกรณีที่มีเพศสัมพันธ์มากกว่า 2 ครั้ง/เดือน (รูปที่ 1)

ในกลุ่มนักเรียนหญิง (n=373) มีผู้เคยใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉิน 40 คน (ร้อยละ 10.9) โดยส่วนใหญ่ระบุว่าใช้ 1 กล่องในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา (ร้อยละ 55.0) มี 36 คน (ร้อยละ 90.0) ระบุการใช้ได้ถูกต้อง มี 16 คน (ร้อยละ 40.0) เคยเกิดผลข้างเคียง ที่พบมากที่สุดคือ รอบระดูเปลี่ยนแปลง (รูปที่ 2)

จากการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ว่าเป็นเรื่องธรรมดา แต่ควรรู้จักวิธีการคุมกำเนิดที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างยังมีความต้องการที่จะได้รับข้อมูลเกี่ยวกับยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินที่ถูกต้อง โดยเฉพาะเรื่องผลข้างเคียง ข้อควรระวังหรือข้อห้ามใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉิน

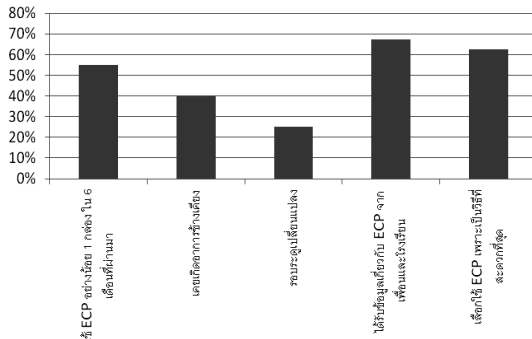
ตารางที่ 1 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างนักเรียนนักศึกษา

ลักษณะของนักเรียน	นักเรียนชาย [n=221]	นักเรียนหญิง [n=373]	รวม [n=594]
สายสามัญ	126 (57.0)	260 (69.70)	386 (64.98)
อายุ			
15-16 ปี	106 (47.96)	160 (43.00)	266 (44.78)
17-18 ปี	80 (36.20)	158 (42.30)	238 (40.07)
19-20 ปี	35 (15.84)	55 (14.70)	90 (15.15)
ผลการเรียนเฉลี่ยสะสม (GPAX) ตั้งแต่ 2.5 ขึ้นไป	150 (67.87)	321(86.06)	471 (79.29)
การพักอาศัย			
พักกับผู้ปกครอง	163 (89.56)	302 (90.41)	465 (90.11)
พักกับเพื่อนเพศเดียวกัน	18 (9.89)	26 (7.78)	44 (8.53)
พักกับเพื่อนต่างเพศ	1 (0.55)	6 (1.81)	7 (1.36)
เคยมีเพศสัมพันธ์	56 (25.57)	70 (18.97)	226 (21.43)
อายุที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรก			
น้อยกว่า 10 ปี	2 (3.57)	-	2 (1.59)
10-15 ปี	31 (55.36)	28 (40.00)	59 (46.82)
16-20 ปี	23 (41.07)	42 (60.00)	65 (51.59)
เคยได้รับความรู้เกี่ยวกับยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉิน	78 (35.29)	192 (51.47)	270 (45.45)

หมายเหตุ: ECP - Emergency contraceptive pill, นักเรียนชาย [n=221], นักเรียนหญิง [n=373], รวม [n=594]

รูปที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉิน

หมายเหตุ: ECP - Emergency contraceptive pill, ผู้ที่เคยใช้ ECP [n=40]

รูปที่ 2 ประสบการณ์การใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉิน

สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินในระดับต่ำทั้งในกลุ่มนักเรียนชายและหญิงเช่นเดียวกับการศึกษาก่อนหน้านี้ (Phosuya et al., 2010) ประเด็นที่พบในการศึกษานี้คือนักเรียนชายยังมีความเข้าใจผิดในเรื่องวิธีการรับประทานยาและข้อบ่งใช้ ส่วนนักเรียนหญิง มีความเข้าใจผิดเรื่องข้อบ่งใช้ วิธีการรับประทานยาและผลข้างเคียงของยา โดยประเด็นที่มีความรู้ความเข้าใจน้อยที่สุดคือ ข้อห้ามใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินในกรณีที่มีเพศสัมพันธ์มากกว่า 2 ครั้งใน 1 เดือน และจากการศึกษาเชิงคุณภาพกลุ่มผู้ใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินยังมีความต้องการที่จะได้รับข้อมูลเกี่ยวกับยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินที่ถูกต้อง โดยเฉพาะเรื่องผลข้างเคียง ข้อควรระวังหรือข้อห้ามใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉิน ดังนั้นควรมีการสอดแทรกเนื้อหา

เกี่ยวกับการคุมกำเนิด เพื่อจะได้มีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง นอกจากนี้ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างชื้อยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินจากร้านยา ดังนั้นเภสัชกรจึงมีบทบาทสำคัญในการให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินอย่างครบถ้วนและถูกต้อง โดยกลุ่มนักเรียนนักศึกษาหรือวัยรุ่นชายควรเน้นประเด็นวิธีการรับประทานยา ข้อบ่งใช้ และการใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดฉุกเฉินไม่สามารถป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ได้ ส่วนกลุ่มวัยรุ่นหญิงควรให้ข้อมูลเรื่องข้อบ่งใช้ยา วิธีการรับประทานยา และผลข้างเคียงจากการใช้ยา

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันการศึกษาในเขตอำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำการศึกษาวิจัยครั้งนี้

References

Buristrakul P. Result of giving knowledge about emergency contraceptive drug in many ways in female students at Community Pharmacy branch 2. [Pharmacy Thesis] Maha Sarakham: Maha Sarakham University. 2007. [in Thai]

Phiboon W. Problem and solving of emergency contraceptive pills dispensing by community pharmacy in Muang Maha Sarakham. [Pharmacy Thesis] Maha Sarakham: Mahasarakham University. 2008. [in Thai]

Phosuya C, Ruan Y, Phoemsuwan A, Chaowanapunphon H. Knowledge, attitudes and behavior of emergency contraceptive pill utilization among students in Muang District, Chiang Mai Province. *Clinical Pharmacy* 2010; 17(1-2): 27-35. [in Thai]

Rungsubsin N. Contraception for Adolescents. Nonthaburi: Division of Reproductive Health, Department of Health, Ministry of Public Health. 2007. [in Thai]